

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

جامعه شناسی (۲)

رشته ادبیات و علوم انسانی

پایه یازدهم

دوره دوم متوسطه

مدرس : گلناز عمرانی

■ گشتی باجوخه در اسفراین

جهان فرهنگی

درس اول

در سال گذشته مطالبی دربارهٔ جهان اجتماعی و طبیعی، فرهنگ، هویت افراد و جهان اجتماعی آموختید.

تفاوت جهان اجتماعی و جهان طبیعی در چیست؟

جهان اجتماعی، مجموعه گسترده‌ای از پدیده‌های اعتباری، کنش انسان‌ها را شامل می‌شود. و با آگاهی و اراده انسان شکل می‌گیرد. ضمن اینکه علاوه بر کنش انسانی و پدیده‌های اعتباری، پدیده‌های تکوینی را نیز که با زندگی انسان‌ها ارتباط داشته باشند، شامل می‌شود.

اما جهان طبیعی، فقط شامل پدیده‌های طبیعی است. و ربطی به آگاهی و اراده انسانی ندارد. در جهان اجتماعی، عضویت اعضا، به اراده آنها بستگی دارد و بر اساس نظم است. اما در جهان طبیعی، عضویت موجود زنده و نظم آنها، تکوینی است.

فرهنگ چگونه منتقل می
شود؟

- از طریق آموزش و تربیت، فرهنگ بصورت اکتسابی و نه ارثی، از نسلی به نسل دیگر منتقل می شود و باعث ایجاد هویت مشترک بین یک قوم و جامعه می شود.

فرهنگ چه نقشی در هویت
یابی افراد و جهان اجتماعی
دارد؟

- فرهنگ، مربوط به شیوه زندگی گروهی از انسان هاست که با یکدیگر زندگی می کنند.
- فرهنگ و جامعه نمی توانند از هم جدا باشند.
- جامعه بدون فرهنگ، امکان هویت یابی ندارد. و بدون جامعه نیز، فرهنگ معنایی ندارد.

سال گذشته، فرهنگ
را چگونه تعریف کردید؟

- فرهنگ: شیوه زندگی اجتماعی، اعضای جامعه است. و حاصل آگاهی، عمل مشترک آدمیان می باشد.

هویت جهان اجتماعی بیشتر متاثر از لایه های عمیق فرهنگ (عقاید و ارزش ها) است یا لایه های سطحی آن (هنجارها و نمادها) چرا؟

- متاثر از لایه های عمیق (عقاید و ارزش ها) : هویت جهان اجتماعی، متاثر از عضویت گروهی افراد جامعه است. هویت فرهنگی جهان اجتماعی بر اساس عقاید و ارزش های اجتماعی آن شکل می گیرد. و تا زمانی دوام دارد که افراد جامعه، عقاید و ارزش ها را به رسمیت شناخته باشند و بپذیرند.

آیا می توانید برخی از پدیده هایی را که به جهان انسانی تعلق دارند نام ببرید؟

- فرهنگ، آموزش، خانواده، اقتصاد، قوانین جامعه، گروه های اجتماعی

آیا می دانید منظور از ((جهان فرهنگی)) چیست؟

- جهان فرهنگی، بخشی از جهان انسانی است. از بخش اجتماعی، جهان انسانی با عنوان جهان فرهنگی یاد می شود.

یکی از این جهان ها، جهان انسانی است. جهان انسانی محصول زندگی انسان است و هر چه با اندیشه و عمل انسان پدید می آید به این جهان تعلق دارد.

این مجموعه ها را به دلیل گستردگی و اهمیتشان **(جهان)** می نامند.

وقتی به اطراف خود نگاه میکنیم، با پدیده های متفاوتی روبه رو می شویم. با تأمل بیشتر متوجه میشویم که این پدیده ها در مجموعه های بزرگ و مهمی دسته بندی می شوند.

آیا می توانید برخی از پدیده هایی را که به جهان انسانی تعلق دارند نام ببرید؟

پاسخ: فرهنگ، آموزش، خانواده، اقتصاد، قوانین جامعه، گروه های اجتماعی

جهان انسانی
به ۲ بخش
تقسیم می شود:

جهان
فردی

بخش فردی آن به زندگی شخصی و فردی انسانها باز می گردد. ابعاد ذهنی، اخلاقی و روانی انسانها به این بخش تعلق دارد.

هر کدام از ما دانسته ها، تجربه ها و خلیات ویژه ای داریم که افراد دیگر با ما در آنها شریک نیستند.

جهان
اجتماعی

بخش اجتماعی آن، زندگی اجتماعی انسانها را در بر می گیرد. قبلا اموخته اید که این بخش هویت فرهنگی دارد.

فرهنگ، شیوه زندگی اجتماعی انسانها را شکل می دهد و خود نیز محصول آگاهی و عمل مشترک انسانهاست.

وقتی فردی دربارهٔ موضوعی خاص می اندیشد، در محدودهٔ فردی و ذهنی خود قرار دارد، ولی هنگامی که اندیشه اش را به صورت گفته یا نوشته بیان می کند یا براساس اندیشه و تصمیم خود با دیگران رفتار می کند، به جهان فرهنگی وارد می شود. بین دو بخش ذهنی و فرهنگی جهان انسانی تناسب و هماهنگی وجود دارد. هر فرهنگی نوع خاصی از عقاید و خصوصیات ذهنی را در افراد به وجود می آورد و به همان نوع از عقاید و خصوصیات، اجازهٔ بروز می دهد. هر نوع عقیده و اخلاقی نیز فرهنگی متناسب با خود را جستجو میکند.

• یک فرد می تواند از طریق گفتار و نوشتار، اندیشه و عقیده خود را به دیگران انتقال دهد. مثال از طریق نوشتن کتاب، سخنرانی کردن.

حتی یک رهبر سیاسی و مذهبی هم می تواند با اندیشه های فردی خود، یک جامعه را سازمان دهد. و بر اندیشه های یک ملت تاثیر مثبت و یا منفی بگذارد. مانند امام خمینی در ایران و گاندی در هند.

درباره راه های
ورود یک اندیشه
فردی به حوزه
فرهنگ، گفت و
گو کنید.

جهان آخرت، ملکوت،
روح

آیا می توانید برخی از
این پدیده‌ها را نام
ببرید؟

می دانیم که تمامی پدیده
های جهان هستی محصول
زندگی انسان نیستند.

جهان آخرت،
ملکوت، روح

جهان تکوینی
شامل چه بخش -
هایی است؟

این جهان، پیش از
انسان هم بوده و
وجود آن مستقل از
خواست و اراده
انسان است.

در مقابل جهان انسانی،
جهان دیگری به نام
جهان تکوینی وجود
دارد.

متفکران مسلمان، جهان
تکوینی را به جهان طبیعت
محدود نمی دانند.

برخی جهان تکوینی را به
طبیعت محدود می کنند.

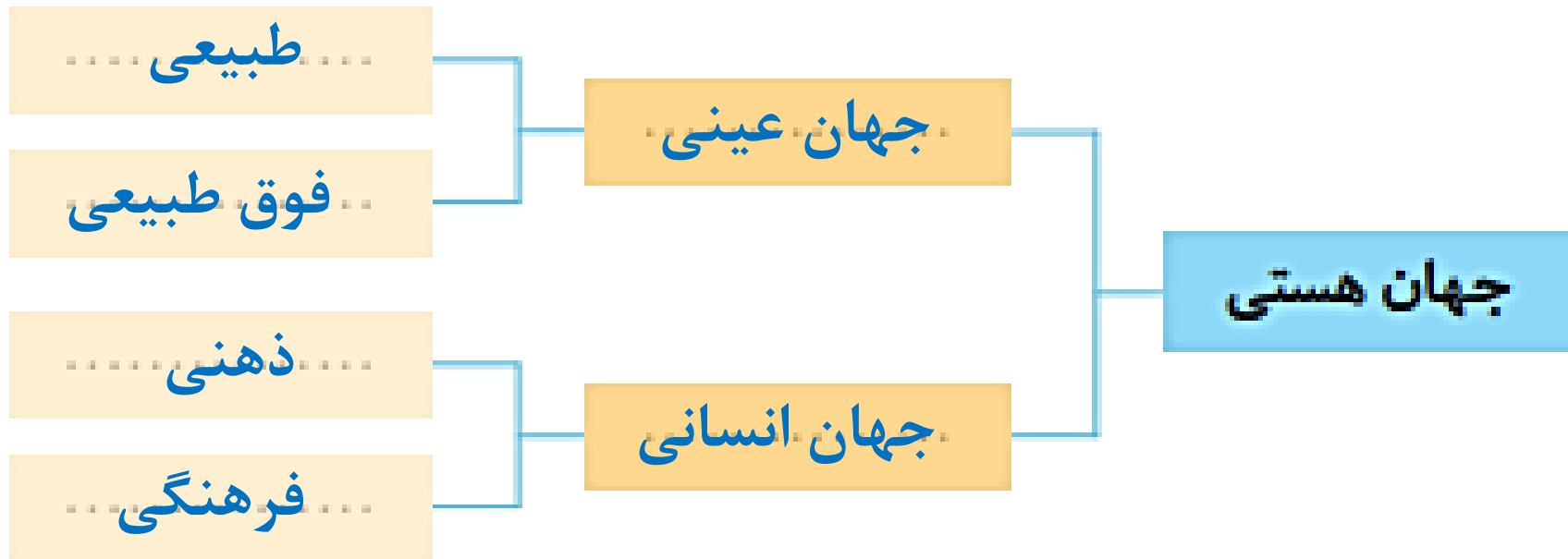
از نظر آنان، جهان طبیعت بخشی
از جهان تکوینی است

آنها طبیعت را در مقابل جهان
انسانی قرار می دهند.

و جهان تکوینی را هم به دو جهان
طبیعت و فوق طبیعت تقسیم
میکنند.

جهان انسانی را به دو جهان ذهنی
و فرهنگی تقسیم میکنند و به این
ترتیب از وجود سه جهان سخن می
گویند. جهان طبیعت، جهان ذهن و
جهان فرهنگ.

با توجه به جهان‌هایی که تاکنون از آنها سخن گفته‌ایم، نمودار زیر را کامل کنید.

تعامل جهان های ذهنی، فرهنگی و تکوینی

جهان های مختلف با هم رابطه و تعامل دارند.

- بین جهان تکوینی و جهان انسانی نیز رابطه و پیوند برقرار است.

درباره جهان های مختلف و رابطه آنها با هم دیدگاه های متفاوتی وجود دارد.

آیا می توانید برخی از این دیدگاه ها را حدس بزنید؟

- دیدگاهی که به جهان طبیعی اهمیت میدهد، دیدگاهی که جهان فرهنگی را در اولویت قرار میدهد و دیدگاهی که نگاهی متعادل و رو به سوی جهان تکوینی دارد

دیدگاه اول

براساس این دیدگاه جهان تکوینی به جهان طبیعت محدود می شود و جهان طبیعت مهمتر از جهان ذهنی و جهان فرهنگی است. ذهن افراد و فرهنگ نیز هویتی طبیعی و مادی دارند و علوم مربوط به آنها نظیر علوم طبیعی است.

طرفداران این دیدگاه بین علوم طبیعی و علوم انسانی تفاوتی قائل نیستند. نادیده گرفتن تفاوت علوم انسانی با علوم طبیعی، ظرفیت ها و قابلیت هایی را از علوم انسانی و اجتماعی سلب می کند.

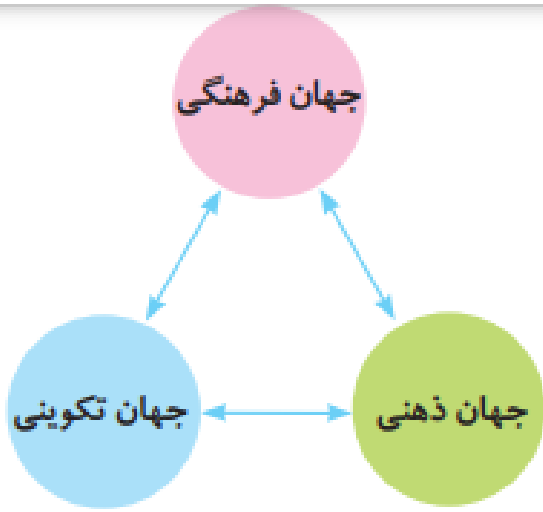
دیدگاه دوم

گروهی دیگر جهان فرهنگی را مهمتر از جهان ذهنی و تکوینی می دانند. در این دیدگاه جهان ذهنی و فردی افراد تابع فرهنگ آنهاست و جهان تکوینی ماده خامی است که فرهنگ ها و جوامع مختلف در آن دخل و تصرف میکنند.

از این دیدگاه، جهان ذهنی و جهان تکوینی اهمیتی ندارند و استقلال خود را در برابر جهان فرهنگی از دست می دهند.

دیدگاه سوم (از نگاه قرآن)

براساس این دیدگاه، جهان فرهنگی، جهان ذهنی و جهان تکوینی، مهم و در تعامل با یکدیگرند.

جهان تکوینی محدود به جهان طبیعت نیست. ادراک و آگاهی نیز به انسان منحصر نمی شود و جهان تکوینی بر اساس حکمت و خواست خداوند سبحان، با افراد و جوامع انسانی رفتاری حکیمانه دارد.

قرآن کریم برای جامعه و فرهنگ جایگاه ویژه ای قائل است و از زندگی و مرگ امتها سخن می گوید. در عین حال، جهان فردی اشخاص را نادیده نمی گیرد و بر مسئولیت فرد در قبال فرهنگ و جامعه تأکید می کند.

وضعیت امروزی محیط زیست،
محصول چه باورهایی درباره
انسان و طبیعت است؟

برخی معتقدند این وضعیت ناشی از
برداشتی است که انسان مدرن و فرهنگ
غرب از عالم طبیعت دارد. در این فرهنگ،
انسان بر این گمان است که با تسخیر
طبیعت و تصرف در آن، تمامی مسائل و
مشکلات تاریخی خود را حل می کند.

◆ برخی از آیات قرآن مانند آیه ۴۱ سوره روم، آیه ۹۶ سوره اعراف، آیه ۲۷۶ سوره بقره و ... از تعامل فعال جهان تکوینی با جهان اجتماعی و فرهنگی سخن می گویند. نمونه های این تعامل را در این آیات بیابید؟

پاسخ:

آیه ۹۶ سوره اعراف: و چنانچه مردم شهر و دیار همه ایمان آورده و پرهیزکار می شدند، همانا ما درهای برکات آسمان و زمین را بر روی آنها می گشودیم و لیکن چون تکذیب آیات کردند ما هم سخت به کیفر کردار زشتشان رسانیدیم.

آیه ۴۱ سوره روم: فساد و پریشانی به کرده بد خود مردم در همه ی بر و بحر پدید آمد تا ما هم کیفر بعضی اعمالشان را به آنها بچشانیم که پشیمان شده و به درگاه خدا باز گردند.

آیه ۲۷۶ سوره بقره: خدا از [برکت] ربا می کاهد، و بر صدقات می افزاید، و خداوند هیچ ناسپاسی گناهکاری را دوست نمی دارد.

فیلم سینمایی «بچه‌های آسمان» روایت خواهر و برادری است با خانواده‌ای فقیر و در عین حال شرافتمند که باورهای عمیق مذهبی دارند. انتخاب نام علی و زهرا برای دو قهرمان اصلی داستان، انتخاب نام بچه‌های آسمان برای فیلم، نمایش تصویری زیبا از تلاش، امید و مسئولیت‌پذیری فرزندان خانواده با وجود فقر جلوه‌هایی از نگاه دینی سازنده فیلم است. این فیلم را ببینید و مصادیق نگاه دینی سازنده فیلم را در آن بیابید و درباره آن گفت‌وگو کنید.

■ سکانس باشکوه فیلم که به فرمان خدا، اجتماع ماهی‌ها به نشانهٔ سپاس از آن همه تلاش مردانهٔ پسر، برپای تاول زدهٔ او بوسه می‌زنند. این سکانس یکی از معنوی‌ترین سکانس‌های تاریخ سینمای ایران است.

■ علی و زهرا در کوچه‌ای که بر سر در آن نوشته شده، «با صاحب الزمان» کفش‌های خود را تعویض می‌کنند. آنها هر دو صاحب یک جفت کفش هستند.

مفاهیم اساسی

اصطلاحات و مفاهیم اساسی درس را در این قسمت بنویسید.

جهان فرهنگی

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

خلاصه کنید

مطالب مهم درس را در قالب جمله بنویسید^۱ در این قسمت مفاهیم اساسی را تعریف می‌کنید یا ارتباط آنها را نشان می‌دهید.

بخش اجتماعی جهان انسانی هویتی فرهنگی دارد و از آن با عنوان جهان فرهنگی یاد می‌شود.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

آنچه از این درس آموختیم

در این قسمت می‌توانید جمله‌هایی را که در قسمت «خلاصه کنید» نوشته‌اید با هم ترکیب کنید و در قالب یک بند بنویسید.

فرض کنید می‌خواهید مطالبی را که در این درس یاد گرفته‌اید به زبان و قلم خودتان به دیگران آموزش دهید. در کلاس نوشته‌هایتان را بخوانید؛ با راهنمایی دبیرتان، بهترین آنها را انتخاب کنید و به نام نویسنده آن در کتاب خود بنویسید.

.....

.....

.....

.....

.....

مفاهیم اساسی

اصطلاحات و مفاهیم اساسی درس را در این قسمت بنویسید:

جهان فرهنگی

پرسش های بنیادی، جهان انسانی، بخش فردی جهان انسانی، بخش اجتماعی جهان انسانی،

جهان ذهنی، جهان فرهنگی، جهان تکوینی، جهان طبیعت، جهان ذهنی، جهان فوق

طبیعت، تعامل جهان های ذهنی، فرهنگی و تکوینی.

خلاصه کنید

مطالب مهم درس را در قالب جمله یا گزاره بنویسید. در این قسمت مفاهیم اساسی را تعریف می کنند یا ارتباط آنها را نشان می دهند.

– بخش اجتماعی جهان انسانی هویتی فرهنگی دارد و از آن با عنوان جهان فرهنگی یاد می شود.

۱. -جهان انسانی به دو بخش فردی و اجتماعی تقسیم می شود.
۲. -بین دو بخش فرهنگی و ذهنی جهان انسانی، تناسب و هماهنگی وجود دارد.
۳. -برخی جهان تکوینی را به طبیعت محدود می کنند.
۴. -متفکران مسلمان، جهان تکوینی را به دو جهان طبیعت و فوق طبیعت تقسیم می کنند.
۵. -بین جهان های مختلف، رابطه و تعامل وجود دارد.

آنچه از این درس آموختیم

هر فرهنگی در عمیق ترین لایه های خود، به ۳ پرسش بنیادی جواب می دهد. این پرسش ها به ۳ دسته اصلی (هستی شناسانه، انسان شناسانه و معرفت شناسانه) تقسیم می شوند. یکی از جهان ها، جهان انسانی است که خود دو بخش دارد: ۱- بخش فردی ۲- بخش اجتماعی. به بخش فردی جهان انسانی، جهان ذهنی، و به بخش اجتماعی آن جهان فرهنگی می گویند. بین دو بخش ذهنی و فرهنگی جهان انسانی تناسب و هماهنگی وجود دارد. برخی جهان تکوینی را به طبیعت، محدود می کنند. اما نزد متفکران مسلمان، جهان طبیعت، بخشی از جهان تکوینی است. بر اساس ۳ دیدگاه، بین جهان های ذهنی، فرهنگی، تکوینی، تعامل وجود دارد. در این مورد ۳ دیدگاه وجود دارد.

موفق باشے